

փարէն, հաշտեցնելով զայն անհատական եւ ընկերային արդարութեան եւ բարոյականութեան բարձրագոյն պահանջներուն հետ, բայց ոչ ձեկ ատեն այդ զաղափարը ճարտար ձեռներէցութեան ողին եւ յառաջիկայութեան ձգտուծը խափանելու բնոյթ չունի՝ հակառակ արեւմտեան կարգ ձը ճառարականներու կարծիքին: Մենք կ'ապրինք բնութեան ձեջ եւ ենթակայ ենք անողորմէն անոր պարագրութիւններուն, հոն զաղար չկայ եւ ուրեմն ճարտը չի կրնար բացատրութիւն կազմել: «Իրականութեան ձեջ, կ'ըսէ Նիցշէ (1), ճարտ ձեկ ճասնիկն է ճակատագրական-

նութեան, ինչպէս իր յիմար, նոյնպէս իր է'ն իմատուն գործերն անգամ ճաս կը կազմեն անոր» Իսկ Շ. Ռիշէ, այդ աննճան հանճարը, կ'ըսէ. «Մեքենական աշխարհը զոր կը ճանչնանք իր հիւլէններով, ելեքտրոններով, աստղերով, արբանեակներով, կենդանիներով, ձիւրապներով, քիմիական բեւեռնոսներով, ջերմութեամբ, էլեքտրականութեամբ, թերեւս իրականութեան շատ պզտիկ ձեկ ճասն է: Այլ կարգի անճանօթ ուժեր անկասկածօրէն կը շարժին ճեր չարտի: Ո՛վ զիտէ թէ երբ այդ աննիւթական աշխարհները չե'ն սր կը զեկավարեն ճեր ճակատագրները...»

(1) Le Voyageur et son ombre, par Nietzsche.

ՏՕՔԹ. ՄԻՆՐԱՆ Կ. ՔԷՇԷՆԵԱՆ

Խ Ո Ր Հ Ո Ի Ր Դ Ը

Արեւը՝ իրիկնամուտի բոցեղէն ջուրերուն մէջ վերջին լոգանք մը առած եւ իր սիրահարին գիրկը դացած էր: Բայց գիտակցելով որ Երկինք՝ իր լքուած սիրահարը՝ նախանձով ու զայրոյթով համակուած, պիտի հետախուզէր ու գտնէր գինք եւ պիտի զրկէր այն վայելքէն որուն անձկագինն ու կարօտով կը փութար՝ խնդրած էր իր Խաւար քրօջմէն որ իր մտայլ վարսերը ցրել տալով անթափանցելի քօղ մը կազմէր Երկինքի տեսողութեան առջեւ:

Խաւարը սիրով փութացած էր իր քրօջ տարփական տոամը ծածկելու:

Արեւուն բացակայութիւնն ընդհուպ զգալի եղած էր, ու Երկինք իր անհամար աչքերը բացած գայն կը փնտռէր... միջոցին մէջ ամպի ոչ մէկ արատ կար, այդ երեկոյ, Ովկիանոսը ցաւազին հոռայնէր չէր արձակեր որ ամպերու վերածուէին, վասն զի ան՝ այդ պահուն կրցած էր իր սիրուհին իր թեւերուն մէջ ունենալ ու երջանիկ անդորրութեան մը

մէջ թաղուիլ: Խաւարը սակայն, առանձինն իսկ, այնպիսի անարկու գորութիւն մը ցոյց կուտար որ, կը թուէր թէ, անոր նմանը զբոսքն անգամ չպիտի կարենար արտաբերել:

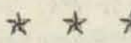
Երկինք՝ Խաւարին ընդդիմութիւնն ընկճելէ յուսահատ՝ Լուսինն օգնութիւնը կը խնդրէր: Բայց — ո՛վ երկնային այժերու ցանկութեանց ամենի ոգբերգութիւն — Լուսինը գիտէր որ Արեւուն մեծապանծ փայլը՝ սիրահար Երկինքին անոր ընծայաբերած թանկագին իրերու ցոլմունքն էր եւ թէ Երկինք անոր կը տածէր այն զերագոյն սէրը՝ որ Աստուծոյ մը սրտէն կրնայ բղթիլ: Լուսինը ի'նք կ'ուզէր Երկինքի սիրոյն արժանանալ:

Որով կը զժկամակէր այդ վշտառիթ դերակատարութիւնն ստանձնել, որովհետեւ, ան պիտէր որ Երկինքին յաղթանակը իր պարտութիւնը պիտի ըլլար:

Ի վերջոյ սակայն, Լուսինը տեղի կուտայ Երկինքի սրտատուչ պաղատանքին, որովհետեւ

ան, ամենէն զգայուն, ամենէն գթոտ սիրաբերող ոգին է՝ վերի բովանդակ գորութիւններուն մէջ: Ա՛խ, եթէ ան՝ Արեւուն տեղ՝ ինք սահմանուած ըլլար տարրերու մէջ կենսաւիշ ներարկելու՝ պիտի գլանար իր ջերմութիւնը Անարդարութիւն ըսուած ժանտ ու թունաւոր իշխանութեան, որպէս զի ան չզահակալէր աշխարհներու վրայ...:

Մինչեւ Լուսինն ողոքուիլն ու Խաւարին զէմ գալը՝ կէս-գիշերը մեկնելու պատրաստուած էր արդէն: Երբ անյայտնուեցաւ, մըթնոլորտն ա՛յնքան մաքուր, յղկուած ու պրիսմակի մը փոխարկուած էր որ անոր շողիւնն սկսաւ ամէն կողմէ արձանագրուիլ: Այն ատեն, ա՛յնքան հիացական ու պայծառ տեսարան մը բացուեցաւ, որ անոր նմանը ոչ մէկ արշալոյս կրնար ցուցադրել: Անոր բամպակահանգոյն լոյսէն՝ ծառերը բաց-կանանչ պատմուճանով՝ կանանց կերպարանքներ ստացած էին. քաղաքներ ու աւաններ՝ կարծես սպիտակաբուրդ ոչխարներու նախիրներ էին որ կը մակաղէին. ծաղիկներ՝ դիւթական զրդուճով մը նուազած՝ սիրոյ հառաչներ կ'արձակէին. սոխակը՝ կարծես հրաշքով մարմնացած դարաւոր վիշտը երկրին՝ սկսած էր իր յաւիտենական ողբը հեծեծել. այն ատեն մթնոլորտը հեշտաթախիժ դրախտի մը փոխարկուած էր, ուր կը թուէր թէ Լուսինը աստուած մը ծնելէ կուզար...:

Մեր գահիճներէն զուրս, Աշխարհին ու կապոյտին միջեւ, երկնային ոյժերը անա թէ ի՛նչ խորհրդաւոր տենդերու մէջ էին, ա՛յն միջոցին երբ ես ու ան՝ մարդկային երկու սիրահար էակներ՝ առանձին, շքեղօրէն կահաւորուած սենեակի մը մէջ սիրոյ փիլիսոփայութեան մէջ խորասուզուած էինք: Բայց, արդեօք սիրահարներու սէրը տրամաբանութեան, պատճառաբանութեան, — փիլիսոփայութեան վրա՞ հիմնուած է: Սէրը՝ երկնքի հուրն իսկ է. ան չի հանդուրժեր ոչ մէկ արամախոհութեան: Անարատ սէրը՝ բոցեղէն հեղեղ մըն է որ կուզայ, փոթորկօրէն անարգել, ծոփօրէն անհատնում՝ իր ընթացքին մէջ ամէն ինչ բոցի վերածելով: Թերեւս, սակայն, կ'ուզէինք դերբնականին արահետով սիրոյ

լուսաւոր կայքը հասնիլ. կամ, գուցէ, զուրսի խորհրդաւորութիւնը կը ներդրած էր մեր սիրտերուն, ու մենք կը փիլիսոփայէինք...:

Թափանցած էինք մարդկային ներքին էութեան ու հոն գտած էինք անզոյն ու լայրձուն ուրուականներու փաղանգ մը ամբողջ, որոնք արտաքին երեւոյթներու ցնցողականութեան տեսակին եւ ուժգնութեան համաձայն՝ զոյներ ու ձեւեր կը ստանային: Հոն հանդիպած էինք Եսականութեան, որ դիւային ծրագիրներու յատակագիծ մը կը պատրաստէր. հոն հանդիպած էինք Նախանձին, որ միշտ մոռյլ ու միշտ դժգոհ՝ դժոխքէն հրեղէն տարրեր կ'առնէր ու իր բնակարանին մէջ կը մթերէր. հոն հանդիպած էինք Ատելութեան, որ շղթայակապ զագանի մը նման կը մոնչէր. հոն հանդիպած էինք Գթութեան, որ ձմեռուան թուփի մը պէս սարսոտն՝ Եսականութեան կը սպասարկէր. հոն հանդիպած էինք Հեզութեան, որ իբր զուստր Նախանձի՛ ի զուր կը ջանար անոր զէմքին վրայ ժպիտ մը ձեւացնել. հոն հանդիպած էինք Վարկին, որ Ատելութեան մաղիւններուն մէջ կ'ողորէր... եւ վերջապէս, մեր այս տաժանագին ուղեւորութեան մէջ՝ հասած էինք հոգեկան աշխարհը:

Այս մարդին մէջ՝ իրարու ներհակ ըմբռնումներ ունէինք: Լուս անոր, մարդ՝ մարդ ըլլալէ զաղբելու եւ բացարձակ իմացականութեան փոխուելու էր հոգիին իսկութիւնը հասկնալու համար. ան՝ հոգին ամէն ինչ կ'ընդունէր եւ, կը խոստովանիմ, հանճարեղ ստեղծագործութեամբ մը՝ մեծապէս համոզիչ փաստարկութիւններ կ'ընէր: Բայց, ես կը նմանէի հսկայ ապառաժի՝ որ իր վրայ թափուող անձրեւի մեծաղոցօր տարափներու ուժգնութիւնը զգալով հանդերձ՝ ապառաժ ըլլալէ չէր զաղբեր...: Լուս իս, հոգին, մեր էութիւնը ձեւաւորող բազմազան նիւթերու ամենանուրբ գրեթէ խուսափուկ մասերու, ձեւերու եւ շարժողականութեան, լրիւ ու ներդաշնակ միաւորման մը ցայտուն թրթռականութիւնն է միայն: Եթէ հոգին ս եւ է տեղէ մը եկած ու մեզի եւ բոլոր կենդանական աշխարհին զգացողութիւն տուած ըլլար, ան իբր անսկզբնական կենդանութիւն մը՝ կրնար աշխարհիկ կեանքի կոչուելուն գիտակցութիւնն ունենալ, կրնար ետքէն ո՞ւր մեկնելուն տեղեակ ըլլալ ու նաեւ, կրնար յիշո-

շողութիւններ պահած ըլլալ իր անցեալ կեանքէն, մինչդեռ մենք բացարձակապէս կ'անդիտանանք այդ բոլորը:

— Անվախճանը՝ անսկզբնականն է միայն:

Վերջապէս, տիրապետեցի անոր գիտակցական աշխարհին ու այն ատեն, ան՝ իր ըմբռնած հոգեկան բարձրութենէն զահապէժօրէն նիւթական աշխարհի մէջ իյնալը զգաց, ու

— Ա՛խ, ըսաւ, ականջներս՝ հազար մեթր բարձրութենէ մը մարմարէ սալայատակի մը վրայ ինկող մետաղէ սկաւառակի մը խլացուցիչ հնչիւններով կը լեցուին:

Ան՝ պարզ բայց վայելուչ հագուած էր: Իր մոխրագոյն շրջազգեստը, մթնշաղին մէջէն նշմարուած ջրվեժի մը պէս խորհրդաւոր, մէջքէն կը սկսէր՝ կանգ առնելու համար ծունկերէն հազիւ քիչ մը վար: Սպիտակ մետաքսէ պլուզը, կարծես յոյսի ճերմակ ծուկն մը ըլլար, անոր կուրծքը կաթոգին զրկելով՝ մեղմօրէն կը բարձրանար մինչեւ հզակին ներքեւ, վարէն վեր, մանր, թեթեւկապոյտ կոճակներու շարով մը դրասանդուած, եւ թեւերուն երկայնքը՝ առուականման կը հոսէր ու կանգ կ'առնէր զաստակին հասնելուն պէս, նաեւ արմուկէն վար երկնագոյն կոճակներու վէտովտուն ալիք մը կրելով իր վրայ:

Իր քարայրի մը մթութեան սեւութիւնն ունեցող աչքերը, որոնց կարելի չէր նայիլ առանց ելեկտրական ուժեղ ցնցում մը զգալու, սղորկ ու վարդագոյն դէմքին այնպիսի գեղեցկութիւն մը կը շնորհէին որ առաջին ակնարկով՝ լուսոյ փունջ մը ըլլալ կը թուէր, երկրորդ ակնարկով՝ մեծափայլ շանթ մը, երրորդ ակնարկով՝ ա՛յն գեղեցկութիւնը ուրկէ հօրն իր հրայրքը կը ստանայ...:

Ժամանակի յառաջացումէն թէ ախուր լարուածութենէ մը՝ յոգնածութիւն մը կ'իջնէր անոր վրայ: Կը նշմարէի որ ան կէս մը նուազուն՝ աջ ձեռքը ձգած էր ծունկին վրայ, ձախը՝ բազկաթոռէն վար կախած. կարծես սկսած էր իր գոյութիւնն անդիտանալ:

Հոս՝ դանց կ'առնեմ սենեակը պճնող՝ պատրանաբոյր պատկերներու, զաղափարներ պարտադրող արձանիկներու, նուազիլ առաջարկող բազմաբուրեան ծաղիկներու, դմայլումի հրաւիրող նուրբ ու թրթռուն ասեղնազորութեանց, զնահատուճ կապտոյ գունազեղ ու սքանչելի գորգերու, սիրուն ու նկարազարդ վարագոյրներու, տեսակ մը վեհութիւն բարձրացնող մեծագործ թաւիշէ բազկաթոռներու նկարագրութիւնները: Պիտի նկատեմ սակայն պատկեր մը, որ անանուն նկարիչի մը մէկ գլուխ-գործոցն ըլլալ կը թուէր, եւ որուն վրայ սեւեռուած կը մնային այդ վեհօգի գեղունայն աչքերը:

Այդ պատկերին մէջ կը նշմարուէր առողջ երիտասարդ մը, հնադարեան աղեղով մը նշան առած դիրքի մէջ՝ ուրկէ նետք մեկնած է: Ի՛նչ անդին, ծառաշատ բլուրի մը ստորտը, կանանչ թուփերու մէջէն՝ աղբիւրի մը արծաթ յայտնութիւնը. աղբիւրին կից՝ նայեազ մը: Նայեազին ջուրով լեցուն կուժը՝ որ երիտասարդին նշանակէան է եղած՝ վար ինկած փշրուած է, ու ջուրը՝ նայեազին ուսէն վար եթերագոյն մետաքսէ զգեստը թըրջելով՝ կը հոսի դէպ ի աղբիւրը... այս բոլորը գոյնի ու ձեւի այնպիսի համազօր զաշնակաւորութեամբ մը դասաւորուած՝ որ հոն բացայայտ էր Յաւերժին էութեան ներսի խորհրդանշանումը ... այս պատկերը կը կրէր «Մըբապղծութիւնը» տիտղոսը:

Ան՝ երբեք չէր արտայայտուեր թէ այդ տեսիլքը ի՛նչ կը ներշնչէր իրեն. բայց իր նայուածքը անոր մէջ ընկլուզուած կը մնար միշտ: Արդեօք կեանքի ու մահուան մեկնութիւնը կը նշմարէր անոր մէջ. արդեօք կուսութեան խլուած գոհաբերութիւնը որ կ'երթար վերստին ձեւաւորուելու. կամ բնաշրջը՝ ընձեռն տիեզերքին, որ կը քանդուի վերաշինուելու համար...:

Այս խորհրդածութիւններուն մէջ էի՝ երբ

— Մարդիկ, շնչաց, նոյն իսկ լուսոյ մէջ, կարծես անլոյս ու անբաւիյ ներքնուղիի մը մէջ եղած ըլլային, լոյսը չեն տեսներ երբեք:

Ի՛նչ բանի կ'ակնարկէր ան. ի՛նչպէս իմանայ: Անհնար է անոր թոճիքին հասնիլ: Անմատոյց բարձունքն իսկ է ան. գեղի ու շնորհի, լոյսի ու յուզման միացեալ ու ամբողջական գումարն է. այո՛, Անմատչելին է ան: Կ'ուզեմ որ խօսի. բայց անոր խօսքը՝

դաժան մտածման մը պէս ստուերամած է միշտ. անոր խօսքը՝ այնպիսի խորութեան մը մէջ կը հնչէ որուն վրայ հարիւր ձմեռներու ամպերը կուտակուած են:

Անմիջապէս յետոյ յարեց.

— Եթէ ես նկարած ըլլայի այս պատկերը, «Արհաւիրք» կը կոչէի զայն:

— Սիրելիս, ըսի, քու մտածումներդ՝ երազներէդ աւելի բարձր ելած են միշտ. ինչպէս...

— Անհունին մէջ արձակուած լուսեղէն շաւիղ մը:

— Արդ, ի՞նչ հաճոյք կը գտնես երազելու մէջ՝ երբ երազներդ ա՛յնքան վար կը մնան...

— Վէժերը չեն բացուիր. անցեալի զգայութիւնները դադրած են շնչելէ... երէկուան վրայ երբ մտածման հովը փչէ՝ «յիշատակ» ըսուած փողի մը կը յառնէ ու կը լեցուի մեր ունեղբորուն մէջ ու եթէ երբեք չթօթուինք զայն՝ խեղդամահ կ'ըլլանք անոր ներքեւ... ներկան՝ խօլարշաւ մըն է, ապագան՝ ստոնամանիք մը. պէտք է կտրուիլ բոլոր ժամանակներէն... ազուր անհաճոյ է, մինչ արտայտը կը պաշտենք... որովհետեւ կարելի չէ մոխրի վրայ բնակիլ:

Տենդի՞ մէջ ենթադրէի զայն, ո՛հ, ո՛չ: Մարդկութեան շոգին կը խօսէր անոր բերնով: Որովհետեւ, ի՞նչ է կեանքը վերջապէս եթէ ոչ մոխրակոյտ մը որուն մէջ խրած ենք մինչեւ մեր կոկորդը: Մեր մտածումներն որքան ալ յանդուզն ու բարձր ըլլան՝ միշտ երազն է որ մաս մը գեղեցկութիւն ճաշակելու հաճոյքը կուտայ մեզի: Սակայն, իր այս խորհրդածութեանէն՝ ինչպէս — թէեւ ի դուր — որ եւ է բոթէ մը՝ ուզեցի խոյս տալ, վախնալով որ անոր տակ տարբեր ու ահաւոր զաղտնիք մը կրնար թաքնուած ըլլալ ու իմ երջանկութեանս վրայ ցայտել՝ ինչպէս գիշերը որ օրուան վրայ կ'ոստնու:

Նաեւ, այդ սիրաբոլոր լարուածութեան մէջ, իր այս ուղղութեամբ կեանքին մօտենալը՝ հաճելի չէր ինծի: Հետզհետէ կը սկսէի մանկանալ, որով գձուձ ու եսամոլ զառնալ, Բայց բանաստեղծելու տրամադրութիւնս կը պահէի.

— Տե՛ս սա լուսինը, ըսի, ո՛րքան ժամանակներէ ի վեր հոն եղած է ան, բայց ամէն հեղ որ նայիս՝ նոր բացուած աղբիւրի մը կը նմանի...:

Տժգո՛յն ժպիտ մը ուրուագծուեցաւ անոր գէմքին վրայ՝ որմէ սոսկացի. չեմ գիտեր ի՞նչ էր այդ... բայց արհամարհանք մը չէր երբեք...

— Էութիւններու ամենամութ խորերն իջանք, ըսաւ, պէտք է դուրս գալ այդ խաւարէն... բայց զէպ ի առաջ չնետուինք, որովհետեւ չենք գիտեր թէ լոյս կա՞յ առջեւինս...:

Ար հեղնէր. վասն զի միշտ խիզախ եղած է ան:

Բայց նպատակէս հեռանալ չուզելով՝ մրմնջեցի.

— Փնտռուած ա՛յն ցնորքն ես դուն որ մշտապէս խոյս կուտայ հասողութենէս... ամէ՛ն ինչ ունիս ու բա՛ն չես տար:

Այն ատեն ցաւազինօրէն աչքերը վեր առնելով՝

— Կը լսե՞ս, Երկիրք, ձայնեց, ի՞նչ փոյթ թէ ամէն բան կը զլանաս ինծի... ու կ'ըսեն թէ ես ամէ՛ն ինչ ունիմ, ամէ՛ն ինչ, — ծովերու՝ մարգարիտը, հանքերու՝ ոսկին, հողաներու՝ կրակը, արեւու՝ երջանկութիւնը...

Յետոյ՝ ինծի դառնալով.

— Ո՛վ բարեկամ, ի՞նչ ունիմ ես որմէ կարենամ բաժին հանել քեզի... ես՝ միջոցներու ունայնութիւնը ունիմ միայն:

Այսպէս խօսած ատեն՝ ան հրդեհուած թուփի մը կը նմանէր. ինծի կը թուէր անոր մարմինէն արձակուած բոցեղէն շաւիղներ տեսնել... Ծունկերս կ'ընտեցան... եսամոլութիւնս փճացած էր: Անոր մէջ նշմարեցի ցաւի մը անհատում բոցը. ու իմ տանջանքիս պատիկութիւնը տեսայ այդ մեծ տառապանքին քով: Բայց ի՞նչ ցաւ էր այդ որուն չէի կրցած թափանցել:

Ան կը շարունակէր.

— Ես ցաւ մը ունիմ՝ որուն կը տոկայի քեզ տեսնելէս առաջ... ինչո՞ւ չխաւարեցաս ա՛յն լոյսը որ քեզ ինծի ցուցադրեց...:

Ահաւոր էր այս: Յանցանքը իմս չէ՞ր սակայն: Որովհետեւ իր քօղարկուած խօսքերուն մէջ զգալի կ'ըլլար թաքուն զարհուրանք մը զոր կոյր սիրահարութեանս մէջ ուզած էի անտեսել: Այժմ ան կը յայտնուէր պայծաս՝ առտուան լոյսին պէս. անկէ փախչիլ փորձելու տկարութիւնը պէտք չէր ունենայի. որովհետեւ, մարդկային հնարագիտութիւնը՝ ամենէն աննշան պատուհասէ մը

իսկ՝ չէ կրցած զերծ մնալ: Հակառակ սակայն զայն արգարացնելու՝ բոլորովին խորտակուած էի:

— Ա՛խ, ըսի, պիտի նախընտրէի գիշատիչ թռչունէ մը յօշոտութիւ՛լ՝ քան թէ՛ քեզմէ լսած ըլլալ այդ:

— Բայց ինչո՞ւ տեսայ քեզ հոն...: Տեսայ, ու անկից ետք ամէն տեղ քեզ փնտոցի... Անկից առաջ, երկնքին չափ բարձր էի ես, ամէն ոք ինծի կը ձգտէր ու ոչ ոք կը հասնէր ինծի... քեզ հոն տեսայ, այդ բարձրութեան վրայ, ու, ինչպէս կեղբոնական հրթիռէ մը կայծեր՝ զլսէր լուսեղէն ճառագայթներ կը ցայտէին... հոն տեսայ ու սիրեցի քեզ. այնպիսի ջինջ ու բարձր սիրով մը, որուն նմանը լոկ արեւը կրնայ ցոլացնել...

«Սակայն այդ սէրը՝ ցաւիս մեծութիւնը զգացնել տուաւ ինծի. եւ որովհետեւ աշխարհիկ է ամէն ցաւ՝ բարձրութենէս աշխարհիս վրայ իյնալու տեսնելու սոսկումն ունեցայ ես... իմ սէրս ա՛յն սէրերէն է սակայն, որոնց համար ամէն կատար պատրաստ է իր տեղը արամազբելու: Այդ սէրը քեզի համար ունեցայ՝ բայց ինծի միջոցը կը պակսի դայն քեզի ընծայաբերելու. որովհետեւ...

Հեծկտաց:

Գլխու պտոյտ մը ունեցայ: Քիչ առաջուան բիրտ իրականութիւնը՝ յանկարծ գորովալից երազի մը փոխուած էր: Բարակ ու թաւշային մշուշի մը մէջէն կը նշմարէի որ ան, հոյզով ու արեւով լեցուն հասկի մը պէս, զլուխը հակած էր իր ձախ թեւին վրայ ու ձախ ոտքը զէպի բազկաթոռը քաշած, մինչ աջ ոտքը՝ կիսով մը առաջ երկարած էր: Լուսինը՝ պատուհանին աղակիւններէն շտապ անցնելով՝ եկաւ իր լոյսը անոր վրայ թափել:

Այդ վսեմ սպիտակութեան մէջ՝ ան կը նմանէր ազամանի արձանի մը... ան եթերանոյշի մը կը նմանէր որ դիպուածով իջած էր այդ բազկաթոռին վրայ ու լուսնին լոյսը զերդ աստուածային զթութիւն մը անոր վրայ կը հոսէր... ան կը նմանէր արշալոյսի մը որ կարծես քիչ ետք պիտի բարձրանար ու կորսուէր այնքի մէջ... կը զիտէի անոր լանջքին ելեւէջը ու շունչս կը դադրէր բանելէ...

Մօտեցայ անոր ու ծունկի եկայ այդ աստուածութեան առջեւ, եւ իր աջ ձեռքը ձեռքերուս մէջ առած՝

— Խօսէ՛, ըսի, կ'աղաչեմ, մի՛ տանջեր

դիս: Չե՛ս գիտեր թէ որ դուն ինծի համար ա՛յն ես՝ ինչ որ արեւը երկնքին համար. չե՛ս գիտեր միթէ՛ որ դուն ա՛յն հուրն ես՝ ուրկէ աչքս իր տեսողութիւնը կը ստանայ... ո՛հ, դուն արտասուելու համար չես ծնած երբեք... այդ ի՞նչ տառապանք է որ մշտապէս կը ժայթքէ քեզմէ՛ ինչպէս ամպեղէն հսկայ սիւն մը՝ ու ծաւալելով ամբողջ ոլորաները կը լեցնէ... կը թախանձեմ, արտասանէ վերջապէս այդ բա՛ռը որուն մէջ երջանկութիւնս կամ կործանումս ծրարուած է... Ուզէ՛, ու պիտի երթամ աշխարհի բոլոր աղբիւրներէն ջուր բերել քեզի... Ուզէ՛, ու բոլոր կրակներէն կայծեր հաւաքած բազմերանգ հովանի մը բանամ վերեւ... Ուզէ՛, եթէ հարկ է արցունք թափել, ես կ'արտասուեմ քեզի համար:

Ան՝ ինչպէս լոյսը որ լեռներու ետեւէն մոզական նազանքով մը կը բարձրանայ՝ յամբօրէն վեր առաւ իր գլուխը ու կիսով մը ինծի դարձուց: Ան բոլորովին եթերացած էր այդ պահուն: Անոր աչքերէն ցողուած արցունքի շիթերը հրեղէն կաթիլներու վերածուած էին, որոնց փաղփուակն լուսնին լոյսը չքացած էր արդէն...

Արեւը վեր կ'ելլէր իր հեշտանքի անկողինէն ու նրկիւնք՝ ի տես անոր ցնորական գեղեցկութեան՝ դմայումով փակած էր իր աչքերը եւ երջանիկ վերացումով մը այնքան բարձրացած էր, որ տիեզերք կը թուէր բացարձակ դատարկութեան մը վերածուած:

Օրը հագած էր իր ճերմակ պատմուճանը եւ փոպոցներէն, հանդիսաւոր կերպով, հարգարա ու երջանիկ կը քալէր: Ընտաղայթ մը գալով մեր պատուհանին նիզակի պէս մըխուեցաւ:

— Ի՛հ, խորհրդածեց, գիշերը մեր աչքէն կը ծածկէ լոյսը. բայց լոյսը ինչե՛ր չի ծածկեր մեր տեսողութենէն...

Յետոյ, վճռական շարժումով մը՝

— Պէտք է բացուիլ վերջապէս .. ըսաւ. ծաղիկներ կան, որոնք կը բացուին անուշ բուրբուլու համար, ուրիշներ՝ բարկ: Կեանքը կը բացուի՝ իմացական տիեզերք մը ստեղծելու համար, մահը՝ կեանքը աւարելու: Այդը կը բացուի թէ՛ գեղխութիւն եւ թէ՛ թշուառութիւն ցուցնելու համար. ես կը բացուիմ...

Ու մինչեւ մէջքը մերկանալէն վերջ՝

— Ահաւաստի՛կ ես ի՞նչ բանի համար կը բացուիմ... ահա ի՞նչ բան գիտ կ'այրէ՛ առանց մոխրացնելու... ահա ինչո՞ւ չէի ուզեր քեզ տեսած ըլլալ, սիրելի քեզ, ու ետքէն մերկօրէն ինձմէ փախչիլդ տեսնել... ա՛խ, մի՛ լքեր գիտ...:

Տարբեր պարագայի մէջ տղեզ բան պիտի ըլլար անոր այսպէս անակնկալօրէն մերկանալը. բայց հոս՝ իրաւունք ունէր ան. որովհետեւ՝ իրականին վրայ ուրիշ բան չէր տեսուեր եթէ ոչ

Մութ-սրճագոյն գիթխարի օձի մը երբեւոյթը, մորթին վրայ կարծես ասեղով բանուած, որ աջ արմուկին քովէն դէպ ի ուսը ոլոր մը կազմելով՝ կողէն վար զահագէժ կ'իջնէր ու ետեւի կողմէն դառնալով, կրքոտ գալարումով մը մէջքին վրայ երկու անգամ ոլորուած, ձախ կողէն վեր շատրուանի նման կը բարձրանար եւ ձախ ստինքն իր ոլորաքին մէջ առնելով՝ դէպ ի փորը քիչ մը կը ծռէր ու կրկին կը բարձրանար աջ ստինքն ալ պարուրելու համար եւ յետոյ կուզար ու իր զլուխը անոր կուրծքին վրայ կը դնէր... անոր աչքերը զեղին սաթի երկու հատիկներ էին՝ որոնք ա՛յնքան բնական, ա՛յնքան որոշ, ա՛յնքան տպաւորիչ, ա՛յնքան սարսաղզեցիկ արտայայտութիւն մը ունէին. որ կը թռէին բոլորովին կենդանի ըլլալ:

Տարապայամանօրէն ուժեղ եղաւ սարսափու Որովհետեւ երբեք պատրաստ չէի այսպիսի արհաւիրքի մը առջեւ գտնուելու:

Կեանքիս մէջ չէի հանդիպած ու եւ զէպքի եւ ոչ ոքէ չէի լսած ու եւ անցք մը, որ՝ գէթ հեռաւոր կերպով՝ այսպիսի գարհուրանքի մը պատրաստած ըլլար դիտ:

— Արդէն, ըսաւ, այնքան տղուկեցար ու մոայլեցար որ եթէ առաջուց հոս չըլլայիր՝ առաջին տեսնելուս մահուան ստուերը պիտի կարծէի քեզ:

Այսու ամենայնիւ, այդ սարսափը չկրցաւ ցանկութեանս թեւը կտրել. ու ես, մղուեցայ կրկին փառարանել անոր առոյգ զեղն ու կենդանութիւնը: Ես մղուեցայ փառարանել զայն կրկին, որովհետեւ արեւը՝ ամպերու վարպոյրին իսկ ետեւ՝ նոյն վսեմ ու ցանկալի կենդանութիւնը չէ՞ նորէն:

— Եթէ, ըսի, առաջուց իմացնէիր, նորէն պիտի սիրէի քեզ այնպէս՝ ինչպէս հոզն իր անուները... նորէն պիտի սիրէի քեզ այնպէս՝ ինչպէս երկիրն իր օղը... նորէն պիտի սիրէի քեզ այնպէս՝ ինչպէս երկինքն իր աստղերը... եկո՛ւր զրկիս մէջ ու թոյլ տուր որ այդ ժանտ երեւոյթը համըրնեցողովս վերցնեմ իր հունէն...

Այն ատեն որ այդ կախարդական մարմինը թեւերուս մէջ զգացի, ինձի թուեցաւ որ սենեակը կը մթագնէր... Սենեակը կը տատանէր՝ կարծես ան սաւառնակ մը ըլլար մրրկային օդի մը մէջ... սենեակը կ'անջատուէր տան միւս մասերէն ու կը բարձրանար, կը բարձրանա՛ր միշտ՝ ամպերու լեզնոնով մը պաշարուած...:

Փարիզ ԱՍՍՏՈՒՐ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ